

MANTELMEEUWEN *LARUS MARINUS/FUSCUS* REEDS IN VROEGERE
EEUWEN BROEDVOGEL IN NEDERLAND?
*BLACK-BACKED GULLS ALREADY BREEDING IN THE NETHERLANDS
IN EARLIER CENTURIES?*

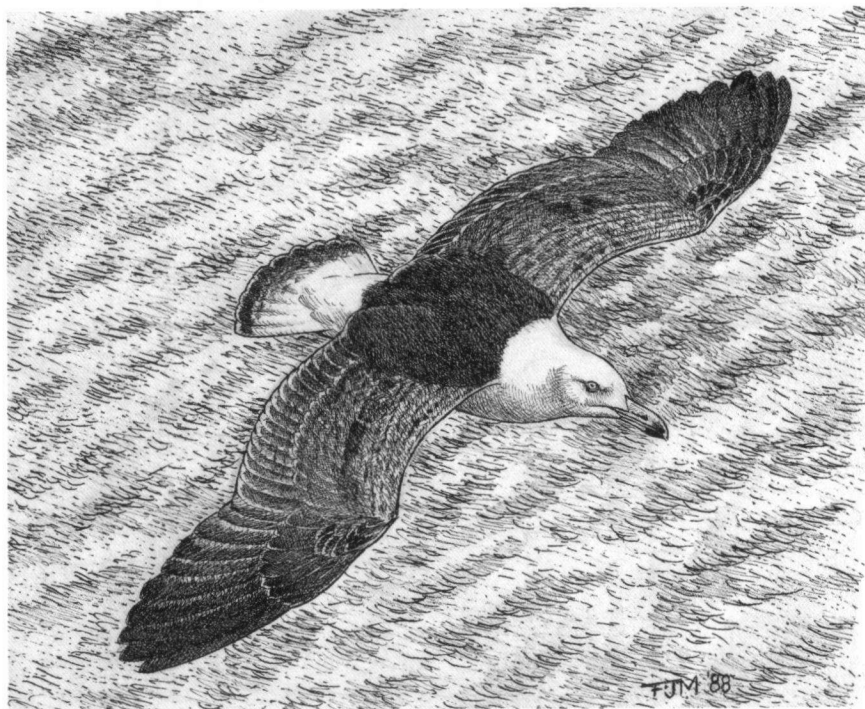
KLAAS J. EIGENHUIS
Seringenstraat 6, Aalsmeer

ABSTRACT

Lesser and Great Black-backed Gulls established breeding populations in The Netherlands in the 20th century. Although not conclusive, historical accounts suggest that 'black-backed' gulls may have bred previously in this country. A review of these accounts is presented.

Sinds 1926 broedt de Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* in toenemende aantallen in Nederland en in 1994 werd voor het eerst ook van de Grote Mantelmeeuw *L. marinus* een broedgeval vastgesteld (Tanis 1963, Vercruijsse & Spaans 1994). In historische publicaties is herhaaldelijk sprake geweest van het broeden van meeuwen met zwarte mantels. Het is dan ook zeer goed mogelijk, dat deze soorten al eerder in ons land gebroed hebben. De onderstaande literatuurgegevens zouden, voor wat het waard is, hiervoor een aanwijzing kunnen zijn.

Schlegel (1858; p. 597) noemt de Grote Mantelmeeuw als broedvogel in Nederland: "*Bewoont de koude en daaraan grenzende streken van het noordelijk halfronde. Broedt op onze duinen, aan de Noordkust van Denemarken, in geheel Scandinavië, van Schonen tot aan de IJszee en zelfs in het binnenland aan het Wenern-Meer [Zweden]. Van September tot Maart tamelijk talrijk aan de zuidkusten der Noord- en Oostzee; somtijds ook binnen 's lands tot Zwitserland. Zij maakt haar nest op de toppen der duinen, uit gras of andere planten. Het bevat, in de maand Mei, 3 olijfgroen, met grijs en bruin gevlekte eieren, welke in grootte de ganzeneieren evenaren. Beide seksen broeden afwisselend, vier weken lang.*" Ook eerder constateerde deze auteur dat de Grote Mantelmeeuw in ons land voorkwam: "*Broeit, in zeer klein getal, op de duinen langs onze kusten. Standvogel.*" (Schlegel 1853; p100). Albarda (1897; p. 88), daarentegen, stelt vast dat de Mantelmeeuw (= *L. marinus*) niet in Nederland broedt of broedde: "*De opgaaf van Schlegel, dat deze soort hier te lande zoude broeden, is een dwaling, waarschijnlijk daaruit ontstaan, dat zich ook in den broedtijd enkele voorwerpen vertoonen. Dit zijn echter meest éénjarige vogels, die, evenals bij vele grootere vogelsoorten het geval is, nog niet tot voortteling geschikt zijn, of ouden, wier nest verstoord werd.*"

Grote Mantelmeeuw *Great Black-backed Gull*

F.J. Maas'88

Houttuyn (1763; p. 146) schrijft onder het kopje 'Mantelmeeuw, *Larus marinus* (3) Meeuw die wit is, met een zwarte Rug': "Dit is de gewoone Zee-Meeuw van Europa, en de grootste onder de Meeuwen. Men vindt 'er inzonderheid op 't Eiland dat aan Tessel vast is, meest uit Duinen en Zandvlakten bestaande, een groote menigte van, dermaate, dat hetzelfde, van wegen de Eijeren deezer Meeuwen, 'Eijerland' genoemd wordt. De Kastelein, die 'er door onze Provincie wordt onderhouden, trekt veel voordeel van 't verkoopen deezer Eijeren, welken niemand dan dan hy, of zyne Dienaars, en die hy daar toe verlof geeft, opraapen mag." Crommelin, in Wickevoort Crommelin et al. (1858): "*Larus marinus*, ...; in de maanden Maart en September, in de nabijheid van Spaarndam waargenomen." De Gavere & Van Bemmelen (1858): "Algemeen des winters op den doortrek langs de zeekusten. Wordt nu en dan landwaarts-in gezien."

Uit de 'bespreking' van Linnaeus' *Larus fuscus* blijkt dat Houttuyn (1763; p. 147) de Kleine Mantelmeeuw totaal niet kent. Dit zou aan Houttuyn zelf kunnen liggen, die namelijk niet de naam had veel in het veld te vertoeven. Echter ook Linnaeus' omschrijving ("*Larus albus, Dorso fusco.*") getuigt van een zeer oppervlakkige 'behandeling'. Schlegel (1858; p. 597) constateert "*Verbreiding als bij de Mantelmeeuw, broedt zelfs aan de kusten van Groot-Brittanje, maar, zoo als het schijnt, niet aan de onze, alwaar zij gewoonlijk in September aankomt en doortrekt, terwijl er enkele, meest jonge voorwerpen, den geheelen winter overblijven.*" Eerder (Schlegel 1852; p. 100), noteerde deze auteur "*In het najaar, in kleinere of grootere troepen, op den doortrek, langs onze zeekusten. De jongen overwinteren er niet zelden.*" Crommelin, in Van Wickevoort Crommelin *et al.* (1858) schrijft "*Larus fuscus, ...; een jong wijffe, 22 Febr. 1853, te Oegstgeest geschoten, is in mijne verzameling.*" De Gavere & Van Bemmelen (1858) noemen deze soort niet. Albarda (1897; p. 88) beschrijft de Kleine Mantelmeeuw als "*Wintergast. Van September tot Maart, maar in kleinen getale. Soms ook een enkele in den zomer.*"

De boven aangehaalde literatuur vertoont dikwijls onderlinge tegenstrijdigheden. Het meest frappant is, dat Houttuyn en Schlegel de Grote Mantelmeeuw noemen als broedvogel in Nederland, wat Albarda (vanaf Houttuyn gerekend meer dan een eeuw later!) ontkent. Overtuigende bewijzen van hun gelijk geven geen van allen. Houttuyn (1763) overtuigt als het gaat om broedgevallen van meeuwen op Eijerland, waarmee de Kastelein en de zijnen hun voordeel doen, maar niet wanneer het er op aan komt welke soorten meeuwen daarbij betrokken zijn. Schlegel overtuigt, wanneer hij opgeeft, dat de grootte van de eieren van de Grote Mantelmeeuw die van ganzeneieren benadert, maar uit niets blijkt dat hij zulke eieren bij ons in de duinen zelf heeft verzameld. Ook over het voorkomen buiten de broedtijd van beide soorten krijgt men geen goed inzicht. Met name het overwinteren van juist jonge exemplaren van de Kleine Mantelmeeuw, zoals Schlegel (1852) opgeeft, werpt vragen op: jonge Kleine Mantelmeeuwen zijn bijzonder moeilijk van jonge Zilvermeeuwen te onderscheiden en juist deze leeftijdscategorie overwintert ver ten zuiden van ons land. Het onderscheid tussen een volwassen Grote Mantelmeeuw en een volwassen Kleine Mantelmeeuw werd door Linnaeus in 1758 nog niet gemaakt. Zijn omschrijvingen voor *Larus marinus* en *Larus fuscus* luiden: "*Larus albus, Dorso nigro*" respectievelijk "*Larus albus, Dorso fusco*". Over verschil in grootte en verschil in pootkleur werd niet gerept. Dat de door Linnaeus gegeven namen nu de officiële wetenschappelijke namen voor deze soorten zijn, is een ongelukkige omstan-

digheid. De vraag is, hoeveel jaar na Linnaeus er in het veld bij de determinatie van deze soorten (eerst de volwassen, later ook de jonge exemplaren) nog maar zo weinig fouten meer werden gemaakt, dat men over het voorkomen en broeden van deze soorten betrouwbare avifaunistische gegevens kreeg.

- Albarda H. 1897. *Aves Neerlandicae* Naamlijst van Nederlandsche Vogels. Meyer & Schaafsma, Leeuwarden.
- Gavere C. de & Bemmelen A.A. van 1858. Lijst van vogels in de provincie Groningen en op het eiland Rottum waargenomen. In: Herklots J.A. (ed.). Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland, II: 119-130. Brill, Leiden.
- Houttuyn M. 1763. Natuurlyke Historie of uitvoerige Beschryving der Dieren, Planten en Mineralen, Volgens het Samenstel van den Heer Linnaeus. Met naauwkeurige Afbeeldingen. Eerste Deels, Vyfde Stuk. De Vogelen. F. Houttuyn, Amsterdam.
- Linnaeus C. 1758. *Systema naturae* (10e druk). Stockholm.
- Schlegel H. 1853. Naamlijst der tot heden in de Nederlanden, in den wilden staat waargenomen vogels. In: Herklots J.A. (ed.). Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland, I: 58-103. Brill, Leiden.
- Schlegel H. (1854-) 1858. De Vogels van Nederland. D. Noothoven van Goor, Leiden.
- Tanis J.J.C. 1963. De vogels van Terschelling. Fryske Akademy, Leeuwarden.
- Vercrujssse H.J.P. & Spaans A.L. 1994. Eerste broedgeval van de Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* in Nederland. *Limosa* 67: 111-113.
- Wickevoort Crommelin J.P. van *et al.* 1858. Waarnemingen betreffende vogels in Nederland in den wilden staat aangetroffen, benevens eenige hunner landnamen. In: Herklots J.A. (ed.). Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland, II: 207-220. Brill, Leiden. □

NOOT VAN DE REDACTIE In het bovenstaande artikel is het genoemde voorkomen van een *broedkolonie* van Grote Mantelmeeuwen *Larus marinus* in de Texelse duinen dermate afwijkend van de huidige situatie, dat we dit gegeven hebben voorgelegd aan Adriaan Dijkse, auteur van de binnenkort te verschijnen nieuwe Texelse avifauna. Hieronder volgt zijn commentaar.

The notion, that a large colony of Greater Black-backed Gulls should have existed on Texel in the previous century is so different from what we now think possible, that we have asked Adriaan Dijkse, a Texel bird specialist, to comment.